

Arkeologisk utredning, etapp 2

Nöbbele 7:2, norra delen

Arkeologisk utredning av presumtiva förhistoriska
boplatslägen och kartering av odlingslämningar
inför planerad industriverksamhet

*Värnamo socken och kommun
Jönköpings län*

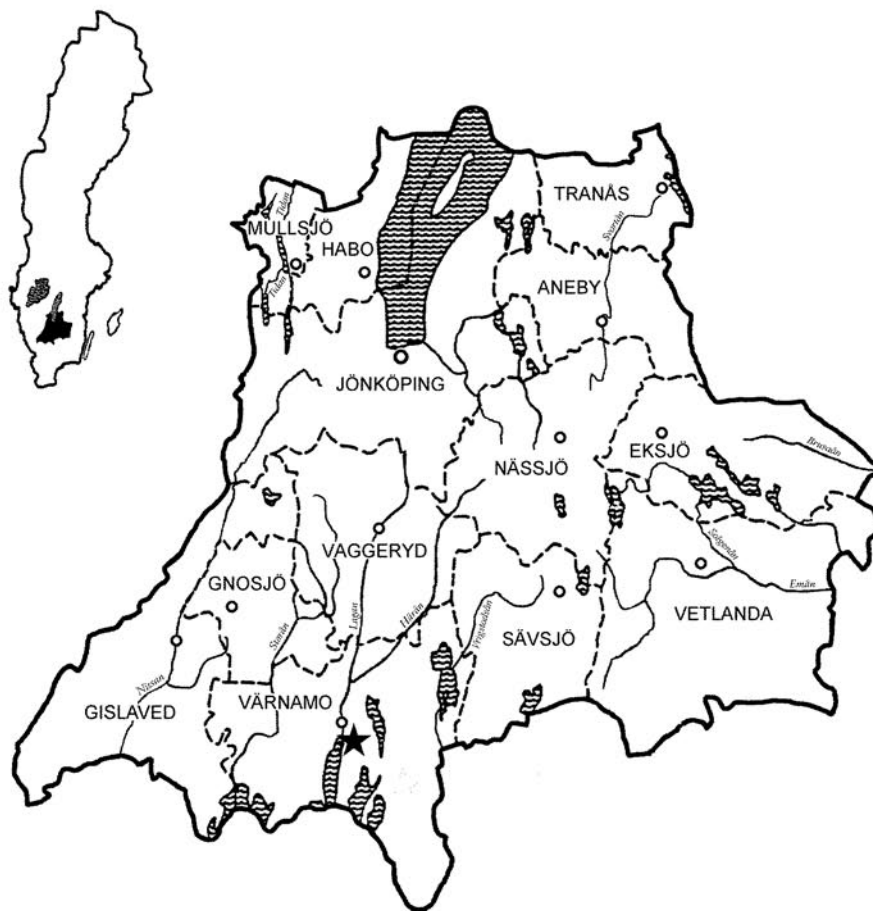
Arkeologisk utredning, etapp 2

Nöbbele 7:2, norra delen

Arkeologisk utredning av presumtiva förhistoriska boplatslägen och kartering av odlingslämningar inför planerad industriverksamhet

Värnamo socken och kommun

Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Rickard Wennerberg
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

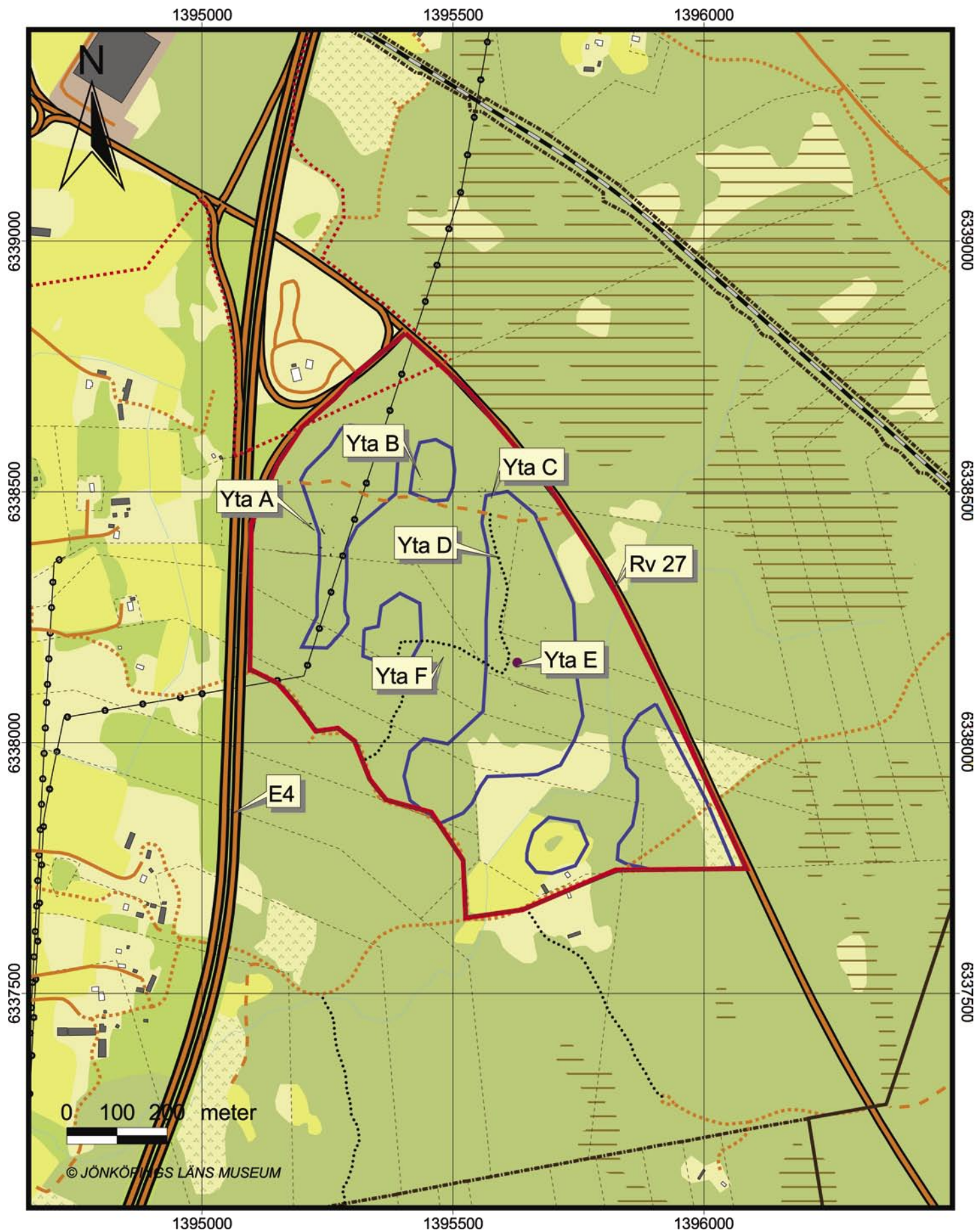
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2006

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö	6
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat.....	7
Provrutorna.....	7
Anläggningar i provrutorna.....	9
Inmätningen av de fossila odlingsspåren	9
Fynd.....	11
Sammanfattning.....	11
Åtgärdsförslag.....	11
Administrativa uppgifter.....	12
Referenser.....	13
Tryckta källor.....	13
Otryckta källor.....	13
Arkiv.....	13
Figurförteckning.....	14

Bilagor

Bilaga 1. Förteckning över karterade röjningsrösen, Yta A.

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Översikt över utredningsområdet med ytorna A-F markerade. Skala 1:10 000.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut genomförde Jönköpings läns museum i mitten av juni 2006 en arkeologisk utredning, etapp 2, inom norra delen av fastigheten Nöbbele 7:2.

Uppdraget föränleddes av Värnamo kommuns planläggning av området för industriverksamhet. Fältarbetet genomfördes 060612-060616 av extra antikvarierna Anna Ödeén, Britt Ajneborn och Rickard Wennerberg. Sistnämnde var fältansvarig och har också svarat för föreliggande rapport.

Utredningsområdet, beläget sydöst om Värnamo mellan E4 och riksväg 27, var hösten 2005 föremål för en arkeologisk utredning, etapp 1 (Sanglert 2006), varvid delar av området kunde fastställas vara intressanta såsom möjliga lokaler för stenåldersboplatser, och då från mesolitikum. Vidare konstaterades fossila odlingsspår.

Målsättning och metod

Målsättningen med utredningen var att fastställa förekomsten av eventuella fasta fornlämningar i form av stenåldersboplatser, samt att dokumentera spåren efter den konstaterade fossila åkermarken.

Provrutsgrävning på valda platser inom sex ytor med moränåsar och -kullar (se FIGUR 1, yta A-F) var metoden för att söka konstatera eventuella stenåldersboplatser. Provrutorna grävdes som meterutor, där det överliggande torvlagret avlägsnades. Materialet från underliggande, mestadels sandig humus framtoqs ned till alven. Materialet genomgicks och sållades därefter i portabla såll varvid all kvarts som framkom tillvaratogs för att analyseras efter tvättning. Ställvis utvidgades provrutorna för att konstatera utsträckningen av eventuella anläggningar.

Provrutorna och framkomna anläggningar, liksom de fossila odlingsspåren, dokumenterades därefter med hjälp av digital inmätning.

Topografi

Det aktuella utredningsområdet är beläget nordöst om sjön Vidöstern, sydöst om Värnamo. Områdets avgränsas av vägarna E4 i väster, samt riksväg 27 i norr och öster. I söder består avgränsningen av en väg förbi torpet Bredasten.

Norra och östra delarna av området är kuperat och utgörs av ett flertal moränåsar och -kullar, ställvis genombrutet av våtmarksstråk och torvmark.

Utredningsområdet karakteriseras av ett relativt kuperat landskap med i hög grad stembundna moränåsar och -kullar, ställvis genombrutet av stora våtmarksstråk. Skogsmark är det dominerande markslaget men stora delar av området bestod vid utredningstillfället

av stormfälld skog. Vid utredningstillfället pågick dessutom en omfattande avverkning av delar av den kvarvarande skogen. Barrskog är det dominerande trädslaget, med inslag av större partier lövsly. I sydöstra delen av området rinner även en bäck, kallad Ekebäcken, i nordöst-sydvästlig, och nord-sydlig riktning.

Vid den tidigare genomförda etapp 1-utredningen av området (Sanglert 2006), konstaterades att markförhållandena där tydde på att torvmarken mellan moränimpedimenten sannolikt utgjort delar av ett större sammanhängande våtmarksområde under förhistorisk tid. Detta föranleddes av att man vid tidigare gjorda geotekniska undersökningar i området påträffat gyttja och dy i de nedre lagerföljderna i torvmarkerna (Diener 2003a och b). Gyttja och dy avsätts normalt i öppet vatten (se t ex Lindström *et al* 1991).

Fornlämnings- och kulturmiljö

Inom utredningsområdet är inga registrerade fasta fornlämningar, men några hundra meter söder om utredningsområdet är fem torplämningar registrerade i fornminnesregistret. Dessa utgörs av RAÄ 241, 242, 243, 244 och 200. Flertalet av ovannämnda torp är medtagna på Generalstabskartan, vilken upprättades under andra hälften av 1800-talet.

Västerut gränsar utredningsområdet till en känd fornlämningsbygd längs med sjön Vidöstern. Fornlämningarna utgörs bl a av två storhögar, varav en med stenkista (RAÄ 47 och 48) samt indikationer på stenåldersaktiviteter (t ex RAÄ 281, 282, 283, 284, 285, 286 och 287). Av dessa utgörs RAÄ 282, 283 och 287 av fynd av flinta, medan RAÄ 281 och 284 består av fynd av yxor samt flinta. RAÄ 285 är en möjlig stenåldersboplats. RAÄ 286 är registrerad som fyndplats för mikrosänkärna av flinta.

Öster och nordöst om utredningsområdet, i Voxtorps socken, är ytterligare registrerade torplämningar, RAÄ 72, Voxtorp socken, kallat Runebofäll, och RAÄ 71, Ambjörns, samt RAÄ 128, 129 och 240, vilka alla utgörs av väghållningsstenar. Vidare är här också RAÄ 70, en rund övertorvad stensättning, ca 5 m i diameter och belägen i krönläge i hagmark.

Den arkeologiska utredningen, etapp 1, av norra delen av Nöbbele 7:2 som genomfördes 2005 (Sanglert 2006) omfattade även torpet Bredasten, som även berörs i föreliggande utredning. Torpet, beläget i södra delen av utredningsområdet, kunde beläggas i äldre kartmateriel från både 1769 och 1834 och förekommer även på Generalstabskartan, på sistnämnda karta utmärkt som soldattorp.

Tidigare undersökningar

Vid Hjalshammar söder om det här aktuella utredningsområdet utfördes i början av 2000-talet två utredningar (JLM dnr 503/00, Borg 2002a), utan att något av arkeologiskt intresse framkom. 2002 utfördes en utredning inför planerad gång- och cykelväg längs med Vidösterns nordöstra strand, varvid ytterligare lösfynd av flinta gjordes (Borg 2002b).

I oktober 2005 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, etapp 1 inom det här aktuella utredningsområdet (Sanglert 2006). Vid denna utredning kunde, som redan nämnts ovan, konstateras att våtmarksstråken i utredningsområdet sannolikt utgjort delar av ett större våtmarksområde under förhistorisk tid. 2006 genomförde även Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, etapp 1, inom södra delen av Nöbböle 7:2 (Wennerberg 2006).

Resultat

Syftet med föreliggande utredning var alltså att dels försöka fastställa förekomsten av eventuella fasta fornlämningar i form av stenåldersboplatser, samt att dokumentera spåren efter den fossila åkermark, som den tidigare utredningen kunnat konstatera.

Sex ytor inom undersökningsområdet befanns särskilt intressanta (se FIGUR 2, benämnda A-F). Inom dessa ytor var topografin så beskaffad att provrutsgrävning kunde anses befogat.

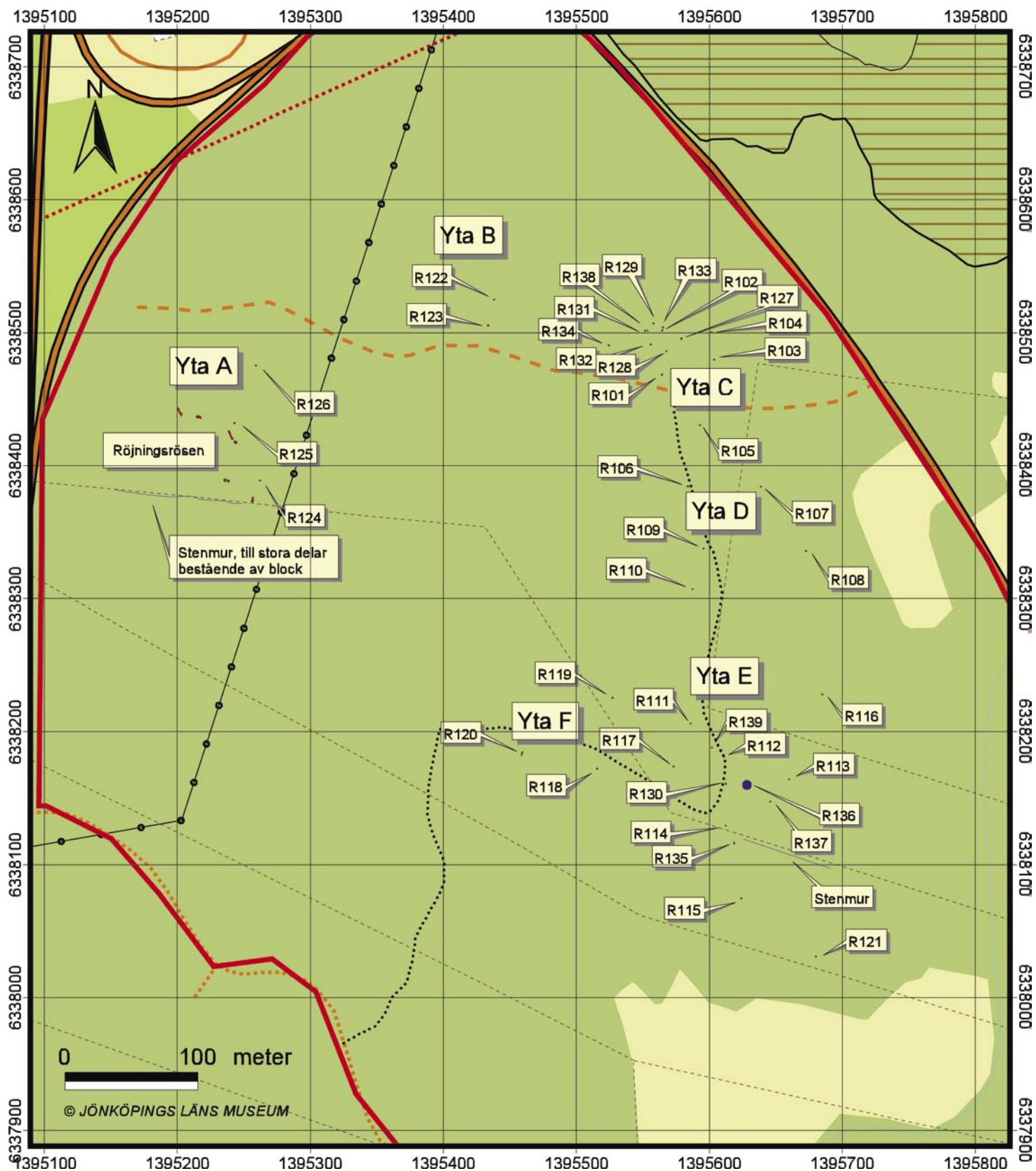
Provrutorna

Inom ovan nämnda sex ytor var markerade moränåsar och -kullar, helt eller delvis omgärdade av våt- eller torvmarker. Med hänsyn till de stora ytorna grävdes provrutorna inte i raka mönster, utan läget och terrängens beskaffenhet var helt avgörande för deras placering.

Sammanlagt grävdes vid utredningstillfället 39 stycken, ca 1x1 meter stora provrutor, vilka numrerades R101-R139 (se FIGUR 2). Ställvis utvidgades provrutorna för att konstatera omfattningen av eventuella anläggningar (se vidare nedan). Rutorna grävdes vanligen 0,06-0,20 m djupa. Under det ovanliggande torvlagret var ett 0,02-0,10 m djupt, sandigt, brunt humöst lager. Materialet i rutorna sållades och all kvarts som framkom samlades in för att analyseras efter tvättning.

Den västligaste ytan, Yta A, bestod av en lång moränås med mindre förhöjningar och var belägen i närmast nord-sydlig riktning. Tre rutor (R124-R126) grävdes i södra delen av och på västra sidan av åsen. Inga boplatsspår eller bearbetad kvarts framkom.

Yta B bestod av en ca 100 x 80 m stor moränhöjd i nord-sydlig riktning. Två rutor grävdes, R122 och R123. Inte heller här fram-

FIGUR 2. Översikt över utredningsområdet med ytor, provrutor och karterade röjningsrösen och stenmurar markerade. Skala 1:4 000.

kom några boplatsspår eller bearbetad kvarts.

Yta C var belägen norr om den väg som löper genom området i öst-västlig riktning och utgjordes av norra utlöparen av en längre moränås, som fortsatte mot söder. Sammanlagt grävdes tolv provrutor. Det stora antalet rutor motiverades av fynd av vad som vid en första besiktning föreföll kunna vara bearbetad kvarts.

Yta D utgjordes av den södra fortsättningen på ovannämnda moränås. Sex provrutor togs upp inom ytan och i en av dessa, R106, påträffades en mindre sotfläck. Ingen bearbetad kvarts framkom emellertid.

Yta E var närmast en fortsättning på samma moränås som Yta C och D utgjorde, men avskildes från sistnämnda av ett våtmarksstråk i öst-västlig riktning. Sammanlagt grävdes 13 provrutor, varav två, R116 och R121 var något avskilda från övriga rutor. Antalet provrutor motiverades, liksom var fallet inom Yta C, av att viss kvarts som framkom föreföll vara bearbetad. I ruta R136 framkom en anläggning som först tolkades som en möjlig härd (se vidare nedan).

Yta F slutligen, utgjordes av ett par, i förhållande till Yta E, lägre liggande moränhöjder. Tre provrutor togs upp på höjdernas västra sidor utan att några boplatsspår eller bearbetad kvarts framkom.

Anläggningar i provrutorna

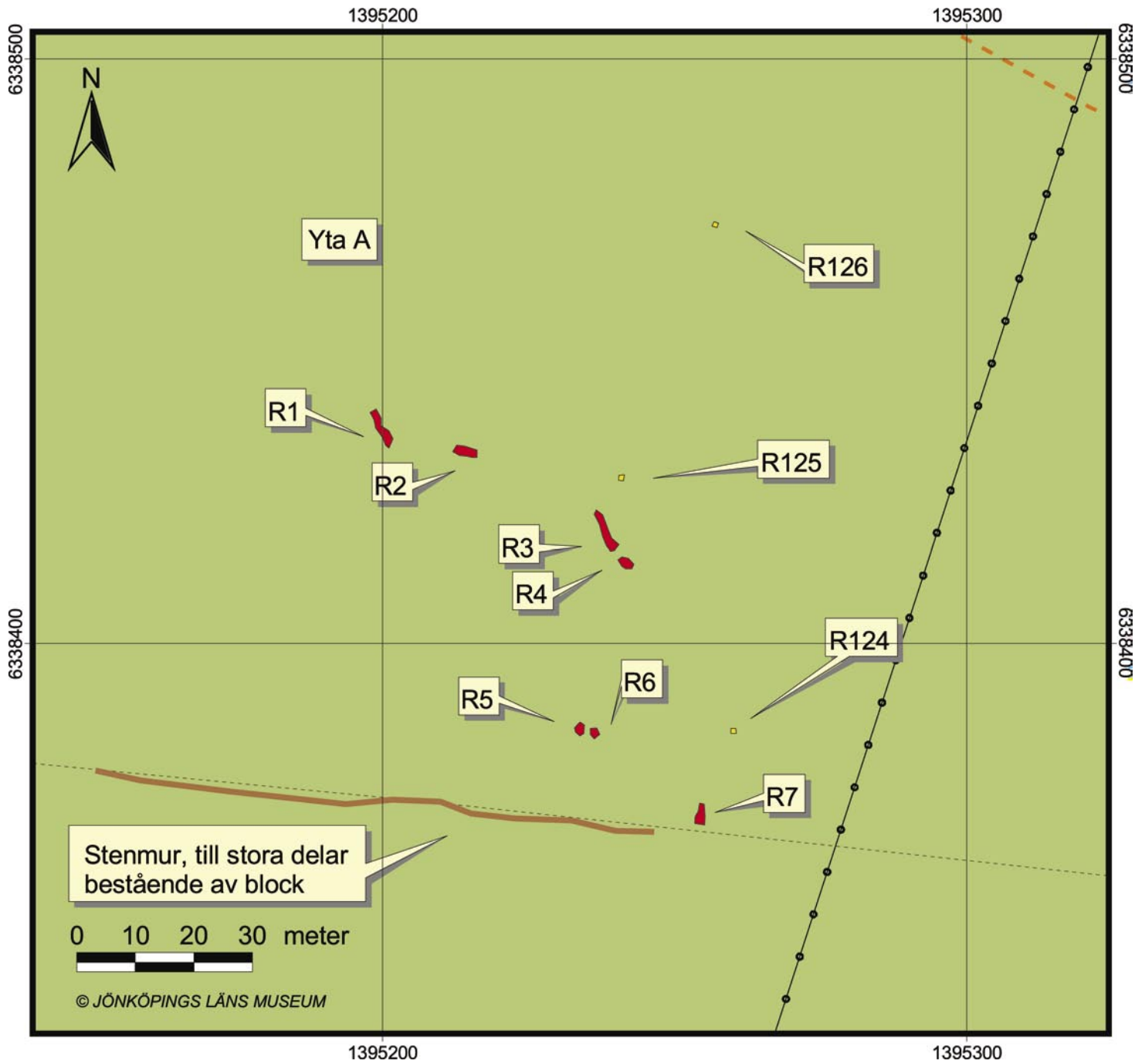
I två av rutorna framkom anläggningar (i R106 och R136), en sotfläck respektive en möjlig härd. Sotfläcken i R106 var oregelbunden till formen, ca 0,40 x 0,10-0,15 m stor (N-S) i plan och 0,02-0,05 m djup i profil. Ett kolprov togs från kolstycken i den centrala delen av profilen.

Den möjliga härden i R136 visade sig dock vara en nedgrävning från historisk tid, eftersom tegel påträffades i norra delen av anläggningen vid framtagandet av profilen. Anläggningen/nedgrävningen var oval, ca 2 x 0,9-1,15 m stor (Ö-V) i plan utan klar avgränsning och kompakt fyllning. Fyllningen bestod av sandig humus med askgrå-mellanbrun färg och innehöll förutom tegelbiten även enstaka stenar och större kvartsbitar. I profil var anläggningen/nedgrävningen 0,02-0,16 m djup. Tegelbiten som påträffades var 4,5 x 1-2 cm stor.

Inmätningen av de fossila odlingsspåren

Sammanlagt karterades sju röjningsrösen och två stenmurar. Röjningsrösen var belägna väster om Yta A och i den västra delen av utredningsområdet (se FIGUR 3). Röjningsrösen var oregelbundna till runda och mellan 1,5-1,8 m upp till 7,5 x 1,35-1,7 m stora (se vidare BILAGA 1).

Stenmurarna, varav en var belägen i anslutning till röjningsrösen vid Yta A, medan den östligaste var vid Yta E, var ca 98, respektive ca 69 m långa, 1-2 m breda och ca 0,2-1,2 m höga.

FIGUR 3. Detalj av Yta A med provrutor (gult) och karterade röjningsrösen och stenmur (rött) markerade. Skala 1:1 000.

Fynd

Kvartsen, och till viss del även kvartsit, analyserades först av antikvarie Jörgen Gustafsson vid Jönköpings läns museum. Därefter skickades det mest intressanta materialet (Gustafsson, muntl) till Roger Wikell, Arkeologikonsult, arkeolog med mångårig erfarenhet av undersökningar och inventering av stenåldersboplatser för bl a Riksantikvarieämbetet, för vidare analys. Efter denna analys konstaterades att ett tiotal av kvartsbitarna med tveksamhet kunde vara rester av förhistorisk redskapsproduktion (Wikell, skriftligt meddelande 060705).

Sammanfattning

I enlighet med länsstyrelsens beslut genomförde Jönköpings läns museum i mitten av juni 2006 en arkeologisk utredning, etapp 2, inom norra delen av fastigheten Nöbbele 7:2. Uppdraget genomfördes inför Värnamo kommuns planläggning av området för industriverksamhet. Fältarbetet utfördes av extra antikvarierna Anna Ödéén, Britt Ajneborn och Rickard Wennerberg. Sistnämnde var fältansvarig och svarar för föreliggande rapport.

Syftet med utredningen var att fastställa förekomsten av eventuella fasta fornlämningar i form av stenåldersboplatser, samt att dokumentera redan konstaterad fossila odlingspå.

Totalt under utredningen grävdes 39 provrutor, ca 1 x 1 meter stora. Provrutornas material sållades och all kvarts som framkom samlades in, för att efter tvättning analyseras. Efter analys kunde konstateras att ett fåtal av kvartsbitarna kan utgöra rester av förhistorisk redskapsproduktion.

De fossila odlingspåren i form av röjningsrösen och stenmurar som konstaterats vid tidigare utredning karterades endast.

Åtgärdsförslag

Jönköpings läns museum rekommenderar inga vidare åtgärder inom utredningsområdet, detta på grund av avsaknaden av konkreta fynd. En del av den kvarts som framkom kan vara rester av förhistorisk redskapsproduktion, men med tanke på osäkerheten i materialet rekommenderas alltså inga vidare åtgärder inom utredningsområdet. Emellertid bör påpekas att det vid fortsatta utredningar och undersökningar av liknande platser och miljöer tas i beaktande att eventuella boplatsspår från stenålder kan vara mycket sparsamma, men ändå förekomma på dylika platser. Därför bör man iakttaga särskild uppmärksamhet vid dessa eventuella kommande undersökningar.

Länsstyrelsen beslutar om ytterligare åtgärder.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:	431-2441-06
Jönköpings läns museums dnr:	54/06
Beställare:	Värnamo kommun, Miljö- och stadsbyggnadskontoret, Planen- heten
Fält- och rapportansvarig:	Rickard Wennerberg
Fältpersonal:	Anna Ödeén, Britt Ajneborn, Rickard Wennerberg
Teknisk inmätning:	Anna Ödeén, Rickard Wenner- berg
Fältarbetstid:	06-06-12–06-06-16
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Värnamo kommun
Socken:	Värnamo socken
Församling:	Värnamo
Fastighetsbeteckning:	Nöbbele 7:2
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad, Dröm- minge 5D 7j
Koordinater:	x 6338145 y 1395095
Undersökningsyta:	635 000m ²
Tidsperiod:	Historisk tid
Tidigare undersökningar:	JLM dnr 503/00, JLM rapport 2002:29, 2002:44, 2006:58, 2006:67

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Borg, J. 2002a. *Hjällshammar 8:18. Sällning och schaktning inför planerad byggnation*. Jönköpings läns museum rapport 2002:29.
- Borg, J. 2002b. *Från Nöbbele till Funtabo. Utredning inför planerad GC-väg*. Jönköpings läns museum rapport 2002:44.
- Diener, A. 2003a. *Värnamo kommun. Planområden, Ljusseveka, Mossle och Nöbbele. Översiktlig geoteknisk undersökning. Rapport*. A.D. markkonsult. Vaggeryd.
- Diener, A. 2003b. *Utbyggnadsområde Bredasten, Värnamo. Översiktlig geoteknisk undersökning. Rapport*. A.D. markkonsult. Vaggeryd.
- Lindström, M., Lundqvist, J. & Lundqvist, T. 1991. *Sveriges geologi från urtid till nutid*. Lund.
- Sanglert, C-J. 2006. *Nöbbele 7:2 m fl. Odlingslämningar och förhistoriska boplatslägen på Nöbbeles utmarker*. Jönköpings läns museum rapport 2006:58.
- Wennerberg, R. 2006. *Nöbbele 7:2, södra delen. Inför planläggning för verksamhetsområde inom del av Nöbbele 7:2, Bredasten*. Jönköpings läns museum rapport 2006:67.

Otryckta källor

- Gustafsson, J. Muntlig uppgift. 060613-060616.
- Wikell, R. Skriftligt meddelande. 060705.

Arkiv

- Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

Figurförteckning

- Figur 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Översikt över utredningsområdet med ytorna A-F markerade. Skala 1:10 000. 4
- Figur 2. Översikt över utredningsområdet med ytor, provrutor och karterade röjningsrösen och stenmurar markerade. Skala 1:4 000. 8
- Figur 3. Detalj av Yta A med provrutor och karterade röjningsrösen och stenmur markerade. Skala 1:1 000. 10

Förteckning över karterade röjningsrösen, Yta A

- R1. Röjningsröse, oregelbunden, ca 6,5 x 1,25-1,7 m (NNV-SSÖ), 0,2-0,3 m h.
- R2. Röjningsröse, oregelbunden, ca 4,2 x 1,85 m (ÖSÖ-VSV), 0,3 m h.
- R3. Röjningsröse, oregelbunden, 7,5 x 1,35-1,7 m (NNV-SSÖ), 0,2-0,4 m h.
- R4. Röjningsröse, oregelbunden, 3 x 1,7 m (NV-SÖ), 0,2 m h.
- R5. Röjningsröse, oregelbunden till rund, 1,6-2,25 m diam, 0,3 m h.
- R6. Röjningsröse, oregelbunden till rund, 1,5-1,8 m diam, 0,3 m h.
- R7. Röjningsröse, oregelbunden, 3,6 x 0,8-1,8 m (N-S), 0,2-0,3 m h.

Arkeologisk rapport 2006:73
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM